

Kohtuasi C-40/24 [Derterti]ⁱ**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

23. jaanuar 2024

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Corte suprema di cassazione (Itaalia kassatsioonikohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

19. detsember 2023

Kaebaja:

GE

Põhikohtuasja ese

Kaebaja üleandmine Itaalia ametiasutuste poolt Prantsusmaale karistuse täideviimiseks tehtud Euroopa vahistamismääruse täitmiseks, kuigi tema üle mõisteti Prantsusmaal kohut *in absentia*, ilma et teda oleks kohtulikust arutamisest teavitatud ja ilma et tal oleks olnud õigust tehnilisele kaitsele, st õigust valida kaitsja ja kasutada kaitsja abi.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTLi artikli 267 ja Euroopa Kohtu kodukorra artikli 105 alusel palutakse tõlgendada ELi lepingu artiklit 6 ja raamotsuse 2002/584/JSK artiklit 4a eelkõige seoses süüdistatava kaitseõigustega *in absentia* läbiviidavas kriminaalkohtumenetluses.

Eelotsuse küsimused

1. Kas Euroopa Liidu lepingu artiklit 6 tuleb tõlgendada nii, et süüdistatava õigus tehnilisele kaitsele kriminaalkohtumenetluses kuulub Euroopa Liidu

ⁱ Käesoleval kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

7. detsembri 2000. aasta põhiõiguste harta ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud ning Euroopa Liidu liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest tulenevate põhiõiguste hulka, mida ta tunnustab liidu õiguse üldpõhimõtetenä ja mida kohustab järgima Euroopa Liidu Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta?

2. Kas juhul, kui see on nii, võib süüdistatava õigust tehnilisele kaitsele kriminaalkohtumenetluses siiski pidada järgituks, kui süüdimõistev kohtuotsus tehti süüdistatava suhtes, kes ei olnud kohal ja keda ei abistanud ükski tema enda valitud või menetleva kohtuniku määratud kaitsja, kuigi pärast üleandmist on süüdistataval endal õigus taotleda kohtulahendi teistmist koos tagatud kaitsega?

3. Kas seega tuleb Euroopa Liidu Nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK Euroopa Liidu Nõukogu raamotsusele 2002/584/JSK lisatud artiklit 4a tõlgendada nii, et üleandmistaotluse saanud riigil on õigus keelduda vabaduskaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks tehtud Euroopa vahistamismääruse täitmisest, kui asjaomane isik ei ilmunud isiklikult kohtulikule arutelule, mille tulemusel otsus tehti, isegi kui artikli 4a lõike 1 punkti d tingimused on täidetud, kuid asjaomast isikut ei ole abistanud tema enda valitud või *ex officio* menetleva kohtuniku poolt määratud kaitsja?

Viidatud Euroopa Liidu õiguse sätted

Euroopa Liidu leping (edaspidi: ELi leping); artikkel 6.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“), artiklid 47, 48, 52.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiiv 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalkohtumenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega; põhjendused 4, 12, 19, 27, 54, artiklid 1, 2, 3, 8, 9.

Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (2002/584/JSK), muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (edaspidi: „raamotsus“); põhjendus 12, artikli 1 lõige 3, artikli 4a lõige 1.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi „EIÕK“); artikli 6 lõike 3 punkt c.

Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „Euroopa Kohus“) 31. jaanuari 2023. aasta otsus Gordi, C-158/21; 26. veebruari 2013. aasta otsus Melloni, C-399/11; 23. märtsi 2023. aasta otsus LU ja PH, C-514/21 ja C-515/21; 10. augusti 2017. aasta otsus Zdiazsek, C-271/17; 12. märtsi 2020. aasta otsus VW, C-659/18.

Euroopa Inimõiguste Kohtu 13. veebruari 2001. aasta otsus *Krombach vs. Prantsusmaa*, nr 29731/96.

Viidatud riigisisese õiguse sätted

Itaalia Vabariigi põhiseaduse artikli 24 lõige 2: „La difesa è diritto inviolabile in ogni stato e grado del procedimento“ (kaitse on puutumatu õigus menetluse igas staadiumis ja astmes).

22. aprilli 2005. aasta seadus nr 69, mida on muudetud 2. veebruari 2021. aasta seadusega nr 10 (edaspidi „Euroopa vahistamismäärust käsitlev seadus“). – artikkel 2: „Euroopa vahistamismääruse täitmine ei tohi mingil juhul rikkuda riigi põhiseadusliku korra ülimuslikke põhimõtteid, isikute võõrandamatuid õigusi, mida põhiseadus tunnustab, Euroopa Liidu lepingu artiklis 6 tunnustatud põhiõigusi ja õiguse aluspõhimõtteid ega inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud põhiõigusi [...]“. Peale selle on nimetatud seaduse artikli 6 lõike 1a punkti d kohaselt siiski lubatav tagaotsitava üleandmine tagaselja tehtud süüdimõistva kohtuotsuse täitmiseks eesmärgil juhul, kui asjaomasele isikule ei ole küll isiklikult seda otsust teatavaks tehtud, kuid ta saab selle pärast tema üleandmist vahistamismääruse teinud liikmesriigile isiklikult ja viivituseeta kätte ning teda teavitatakse selgesõnaliselt õigusest lasta oma seisukoht sisuliselt uuesti läbi vaadata ja võimalusest esitada uusi tõendeid ning taotlema selle otsuse muutmist taotluse esitanud riigi õiguses selleks ette nähtud vahendite abil.

Konstitutsioonikohtu 1970. aasta otsus nr 190, 1971. aasta otsus nr 55, 1974. aasta otsus nr 255, 1976. aasta otsus nr 172, 1979. aasta otsus nr 125, 1980. aasta otsus nr 188, 1995. aasta otsus nr 144.

Kõrgeima kassatsioonikohtu otsused: kuuenda koja 30. jaanuari 2008. aasta otsus nr 5400 kohtuasjas *Salkanovic* ja 7. mai 2020. aasta otsus nr 14721 kohtuasjas *Spahiu*.

Põhikohtuasja faktiliste asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

12. oktoobri 2017. aasta kohtuotsusega, mis on jõustunud, mõistis Tribunal d'Auxerre (Auxerre'i esimese astme kohus, Prantsusmaa) Albaania kodaniku GE tagaselja ja kaitsja osavõtuta Prantsuse kriminaalmenetluse seadustiku artiklite 379-2 ja 379-6 kohaselt süüdi narkootiliste ainete ebaseadusliku sisseveos, müümises ja omandamises. Karistuse täideviimiseks tegi Prantsuse Vabariik 6. septembril 2021 Euroopa vahistamismääruse, et Itaalias viibiv GE antaks üle.
- Corte di appello di Firenze (Firenze apellatsioonikohus) tuvastas, et Albaania kodaniku GE Prantsuse Vabariigile üleandmise tingimused on täidetud. Vahistamismäärus sisaldas tõepoolest viidet sellele, et Prantsusmaa seaduse kohaselt võib süüdimõistetud pärast üleandmist kümne päeva jooksul pärast kohtuotsuse teatavastegemist selle edasi kaevata. Seetõttu leidis

apellatsioonikohus, et täidetud on Euroopa vahistamäärust käsitleva seaduse artikli 6 nõue, mis võimaldab üleandmist juhul, kui tagaotsitavale ei ole küll teatavaks tehtud otsust, mis on tehtud kohtuliku arutamise tulemusena, millel ta isiklikult kohal ei viibinud, kuid kui ta saab selle kätte kohe pärast tema üleandmist ja teda teavitatakse selgesõnaliselt õigusest tema seisukohtade täielikule uuesti läbivaatamisele.

- 3 GE esitas Firenze apellatsioonikohtu otsuse edasi kassatsioonikohtusse, mis on eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 4 GE väidab, et rikutud on Euroopa vahistamismäärust käsitleva seaduse artiklit 2, kuna kohtumenetlus toimus tagaselja, ta ei saanud kohtukutset ja talle ei määratud kaitsjat, kohut mõisteti üldise süüdistusakti alusel, mistõttu rikuti õigust tehnilisele kaitsele ja õigust olla ära kuulatud tõendite esitamisel, mis on vajalik õiglaseks kohtumenetluseks.
- 5 Apellatsioonikohtu argumendile, et tagaselja tehtud kohtuotsus on igal juhul süüdimõistetu taotlusel pärast sellest teadasaamist teisteta, vastab GE, et üleandmist ei taotletud mitte kohtuliku arutamise läbiviimiseks, vaid karistuse täideviimiseks, mistõttu kehtivad rangemad tagatised. Peale selle vastab ta apellatsioonikohtu argumendile, et kaitsja puudumist õigustab enesekaitse võimalus, et selle viimase puhul on endiselt nõutav saata süüdistavale nõuetekohane kohtukutse ja tema kohalolek kohtulikul arutamisel.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 6 Varem on kassatsioonikohus paljudel sarnastel juhtudel leidnud, et vahistamismäärus, mille Prantsuse õigusasutused on teinud tagaselja, ilma võistleva menetluse ja kaitse tagatiseta tehtud süüdimõistva kohtuotsuse alusel, on igal juhul kooskõlas õiglase kohtuliku arutamise põhimõtetega, kuna Prantsuse õigusnormid tagavad süüdimõistetule võimaluse kohtuotsus vaidlustada ja taotleda teistmist, kusjuures tagataks võistlev menetlus ja kaitseõigused; kassatsioonikohus, kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, on siiski arvamusel, et seda lähenemisviisi tuleb nüüd uuesti analüüsida.
- 7 Konstitutsioonikohtu praktika kohaselt seisneb põhiseaduse artikliga 24 kaitstud kaitseõigus peamiselt võistleva menetluse ja kaitsja kohalviibimise tagamises igat liiki menetlustes. Isegi kui viide „menetluse igale staadiumile ja astmele“ ei tähenda tingimata, et võistlev menetlus ja kaitsja kohalviibimine peavad olema tagatud igal ajal ja iga menetlustoimingu käigus, tuleb siiski sõltuvalt konkreetse toimingu tähtsusest teha kindlaks, kas kaitsja puudumine kahjustab tegelikult põhiseadusest tulenevat õigust kaitsele kohtus. Õigus kaitsele on võõrandamatu ja kaitsja määramise eesmärk on kaitsta põhilisi inimväärtusi ja põhiseadusega sätestatud põhimõtteid.

- 8 Euroopa vahistamismäärust käsitleva seaduse artiklist 2 kaotati 2001. aasta muudatusega otsene viide kaitseõiguse austamisele kui Euroopa vahistamismääruse täitmise eeltingimusele. Siiski leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, tuginedes eelnimetatud konstitutsioonikohtu kohtupraktikale, et õigus tehnilisele kaitsele on üks „põhiseaduses tunnustatud võõrandamatutest isikuõigustest“, ELi lepingu artiklis 6 nimetatud „põhiõigustest“ ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud õigustest, mille rikkumine kohustab Itaalia riiki Euroopa vahistamismäärust käsitleva seaduse artikli 2 kohaselt keelduma Euroopa vahistamismääruse täitmisest. Riigisisest õigusnormi tuleb seega tõlgendada mitte ainult põhiseadust, vaid ka liidu õigust arvestades, mida see rakendab. Nagu konstitutsioonikohus on meelde tuletanud, on ka põhiõigused, millega raamotsus on põhjenduse 12 ja artikli 3 lõike 1 kohaselt seotud, samad, mida tunnustatakse liidu õiguses, ning nende määratlemisele aitavad kaasa liikmesriikide ühised põhiseaduslikud traditsioonid. Seega on liidu õiguse ülesanne kehtestada põhiõiguste kaitse tase, mida kohaldatakse Euroopa vahistamismääruse suhtes, kuna tegemist on ühtlustatud küsimusega. Seetõttu võivad liikmesriigid Euroopa vahistamismääruse ühetaolise kohaldamise tagamiseks konstitutsioonikohtu hinnangul keelduda üleandmisest ainult raamotsuses selgesõnaliselt sätestatud juhtudel.
- 9 Raamotsuse artikkel 4a (lisatud 2009. aasta muudatusega) kooskõlas Euroopa Kohtu praktikaga, mille kohaselt kujutab Euroopa vahistamismääruse täitmine endast reeglit, täitmisest keeldumine seevastu erandit, mida tuleb tõlgendada kitsalt (vt kohtuotsus Gordi, punkt 68), näeb ette, et õigusasutus võib keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest juhul, „kui isik ei ilmunud isiklikult kohtulikule arutelule, mille tulemusel otsus tehti“, välja arvatud juhul, kui see vahistamismäärus sisaldab üht kõnealuse artikli punktides a–d sätestatud märget, nimelt: a) asjaomasele isikule esitati kohtukutse isiklikult ning seega teavitati teda sellest, millal ja kus toimub kava kohaselt kohtulik arutelu, mille tulemusel asjaomane otsus tehti ning et otsuse võib teha ka siis, kui isik ei ilmu kohtulikule arutelule või b) asjaomane isik, olles kavandatud kohtulikust arutelust teadlik, oli andnud volitused enda kohtulikul arutelul kaitsmiseks asjaomase isiku või riigi poolt määratud õigusnõustajale, kes teda kohtulikul arutelul ka kaitseb, või c) ning pärast seda, kui asjaomasele isikule otsus kätte toimetati ning teda teavitati selgesõnaliselt õigusest taotleda asja uuesti läbivaatamist või otsus edasi kaevata, teatas asjaomane isik selgesõnaliselt, et ta ei vaidlusta seda otsust või ei taotlenud asja uuesti läbivaatamist ega kaevanud otsust edasi kindlaksmääratud ajavahemiku jooksul, või d) ei toimetatud asjaomasele isikule otsust isiklikult kätte, kuid see toimetatakse talle isiklikult kätte viivitamatult pärast üleandmist ning teda teavitatakse selgesõnaliselt tema õigusest taotleda asja uuesti läbivaatamist või otsus edasi kaevata ning teda teavitatakse ajavahemikust, mille jooksul peab ta taotlema asja uuesti läbivaatamist või kaebama otsuse edasi. Sellisel juhul ei kahjusta Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt Euroopa vahistamismääruse täitmine tegelikult asjaomase isiku õigust kaitsele ja üldisemalt õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on sätestatud harta artiklites 47 ja 48 (vt näiteks kohtuasi Melloni, punktid 44 ja 53, ning LU ja PH, punktid 47–50, 72 ja 73). Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates ei sisalda see artikkel siiski mingit

selgesõnalist sätet olukorra kohta, kus „kohtulik arutelu, mille tulemusel tehti otsus“, mis puudutab süüdistatavat, kes ei viibinud isiklikult kohal või ei olnud nõuetekohaselt kutsutud, toimus ilma, et teda oleks abistanud tema enda valitud kaitsja või määratud kaitsja. Seetõttu tuleks sellist olukorda uurida üldpõhimõtetest lähtuvalt.

- 10 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib esiteks, et GE suhtes alustatud menetlus on kahtlemata „kohtulik arutelu, mille tulemusel otsus tehti“ eespool nimetatud artikli 4a tähenduses, st menetlus, mille tulemusel tehti pärast asja sisulist läbivaatamist selle isiku süü osas lõplik otsus, kelle üleandmist taotletakse (vt kohtuotsus *Zdziaszek*, punkt 82). Tegelikult tuleb kohtuotsust, millega tagaotsitav on tagaselja süüdi mõistetud, pidada „otsuseks“ artikli 4a tähenduses, kui selle tegemine oli määrava tähendusega Euroopa vahistamismääruse tegemisel (otsus kohtuasjas LU ja PH, punkt 67).
- 11 Sisuliselt tuletab ta meelde, et raamotsusega ellu viidud, tagaselja tehtud otsuste täitmiseks tehtud vahistamismääruste täitmise tingimuste ühtlustamise eesmärk on „edendada nende isikute menetlusõigusi, kelle suhtes on algatatud kriminaalmenetlus“ (otsus kohtuasjas *Melloni*, punkt 51), et „tagada kaitse kõrge tase ja võimaldada asjaomane isik üle anda, tagades samal ajal täielikult tema kaitseõigused“ (otsus kohtuasjas LU ja PH, punkt 50).
- 12 Peale selle on põhiõigused osa kaitseõigustest, mis tulenevad harta artiklites 47 ja 48 sätestatud õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, seega peab kohus tõlgendama artiklit 4a kooskõlas nimetatud artiklitega, mis vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 6. Järelikult tuleb harta artikleid 47 ja 48 tõlgendada nii, et tagatakse kaitse tase, mis on võrdne viimatinimetatud artikliga 6 tagatud kaitse tasemega, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus (kohtuotsus LU ja PH, punkt 51).
- 13 Euroopa Kohus, kes pidi tegema otsuse direktiivi 2013/48/EL tõlgendamise kohta, täpsustas, et õigusest kaitsjale ei saa teha erandit põhjusel, et kahtlustatav või süüdistatav ei ilmunud peale kohtukutse saamist kohtusse (kohtuotsus VW).
- 14 Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et ehkki iga süüdistatava õigus sellele, et teda kaitseb tõhusalt advokaat, kelle määrab vajaduse korral kohus, ei ole absoluutne, on see õiglase kohtumenetluse üks põhielemente; et süüdistatav ei kaota seda õigust pelgalt kohtulikule arutamisele ilmumata jätmise tõttu; ja viimaks, et kuigi seadusandja võib põhjendamatuid puudumisi ära hoida, ei tohi ta nende eest karistada, tehes erandeid õigusest kaitsjale (otsus kohtuasjas *Krombach vs. Prantsusmaa*).
- 15 Nendest eeldustest lähtudes arvab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tagatud võimalus süüdimõistva kohtuotsuse tühistamiseks menetluse uuendamise või – nagu Prantsuse õiguse puhul – selle vaidlustamise tulemusena pärast tagaotsitava üleandmist, mis tagab täielikult kaitseõigused, ei heasta täielikult asjaomaste

õiguste rikkumist juhul, kui kohtulik arutamine toimus süüdistatava juuresolekuta ja ilma et teda abistaks kaitsja.

- 16 Nimelt jäävad eespool nimetatud juhtudel süüdistatava suhtes isegi eespool nimetatud uuesti läbivaatamise või edasikaebamise puhul jätkuvalt kehtima vahistamismääruse teinud riigi menetlusõiguse normid, mis puudutavad juba kogutud tõendite kasutatavust, vähemalt nende tõendite osas, mida nende olemuse tõttu ei saa uuesti esitada. Seda oleks võimalik parandada ainult siis, kui oleks ette nähtud, et need tõendid on täiesti lubamatud, mis on saadud kohtumenetluses, kus süüdistataval ei olnud kaitsjat, või vähemalt oleks Euroopa vahistamismääruse teinud riigil kohustus mitte kasutada neid tõendeid uue otsuse tegemisel, mida Prantsusmaa GE puhul ei teinud.
- 17 Seega sellises olukorras nagu GE puhul kohaldatakse isiku suhtes tema suhtes tehtud Euroopa vahistamismääruse alusel tema isikuvabaduse piiranguid, mis tulenevad süüdimõistvast kohtuotsusest, mis tehti ilma, et tal oleks olnud võimalik kasutada isegi määratud kaitsja abi seetõttu, et teda ei teavitatud tema suhtes toimuvast kohtulikust arutamisest või kuna ta ei saanud või ei soovinud valida advokaati, ilma et ta oleks siiski loobunud oma õigusest seda teha, ning seda piirangut ei saa põhjendada ühegi kriminaalmenetlust tagava meetmega.
- 18 Selline olukord tekitab eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates tõsiseid kahtlusi, kas see on kooskõlas kaitseõigusega, mis aitab kaitsta laiemat õigust isikuvabadusele.
- 19 Käesolev eelotsusetaotlus palutakse lahendada eelotsuse kiirendatud menetluses, kuna kõnealune kohtuasi puudutab isikut, keda ei peeta vahi all, kuid kelle suhtes kohaldatakse siiski kriminaalmenetluse tagamiseks tõkendeid (kohustus viibida kindlas linnas ja kohustus ilmuda politseisse), tegemist on Euroopa vahistamismäärusega, mida raamotsuse artikli 17 lõike 1 kohaselt „menetletakse ja täidetakse viivitamatult“, ja käesolevas kohtuasjas tõstatatud tõlgendamise küsimustel on üldised tagajärjed nii pädevatele asutustele kui ka tagaotsitavate isikute õigustele.